

Sociological explanation of bottlenecks and challenges affecting the economic development of small and medium-sized enterprises with a data-based approach

Mahdi Salehi¹ , Hamid Boorghani Farahani² , Narges Moulae²

1- PhD student, Department of Sociology, Arak Branch, Islamic Azad University, Arak, Iran.

2- Assistant Professor, Department of Sociology, Arak Branch, Islamic Azad University, Arak, Iran.

Receive:

01 October 2024

Revise:

04 December 2024

Accept:

30 January 2025

Keywords:

Sociological economics, Economic growth and development, Small and medium-sized enterprises, lack of development thinking, Non-development process

Abstract

The aim of this research is to sociologically explain the bottlenecks and challenges affecting the economic development of small and medium-sized enterprises with a data-based approach. The research method is applicable developmental in terms of purpose, descriptive exploratory in terms of strategy, and qualitative in terms of implementation method, with a grounded theory approach. The statistical population of the research includes 14 experts and academic scholars in the economic-sociological field. The sample size was selected using the snowball sampling method. A semi-structured interview was used to collect information. A grounded theory approach was used to analyze the data. The validity of the interview questions was confirmed by the content method; and its reliability by implementing the test-retest method (0.897). Based on data-based theorizing; causal conditions (including interactional/identity conditions and generational gap conditions), the central category (the process of lack of economic development and growth), the context makers (including weak cultural capital and lack of competitiveness), contextual factors (including lack of development thinking and low investment rates), strategies (including lack of purpose-centeredness and lack of value-centeredness), and consequences (including continued underdevelopment and business collapse) were explained in the paradigmatic model, and finally the relationships between them were identified in the selected model.

Please cite this article as (APA): Salehi, M., Boorghani Farahani, H. and Moulae, N. (2025). Sociological explanation of bottlenecks and challenges affecting the economic development of small and medium-sized enterprises with a data-based approach. *Journal of value creating in Business Management*, 5(2), 224-244.

<https://doi.org/10.22034/jvcbm.2025.496765.1474>

Authors retain the copyright and full publishing rights.

Published by Research Center of Resource Management Studies and Knowledge-Based Business. This article is an open access article licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Publisher: Research Center of Resource Management Studies and Knowledge-Based Business

Corresponding Author: Hamid Boorghani Farahani

Email: h_boorghani@iau.ac.ir

Extended Abstract

Introduction

Sociological components and factors cause differences among humans in ethics, responsibility, spirituality, dynamic management, entrepreneurial initiatives, risk-taking, and many other behaviors that are likely to affect the economic success of individuals (Throsby, 2001). Iran's economy is currently facing bottlenecks in various areas, for which a solution must be found for each of them. Perhaps one of the most important challenges is in the field of production. Although production and how to make it flourish is itself an important challenge, we will also face other challenges to make production flourish. The fragile recession caused the closure of many economic enterprises in the country; so much so that the government's 16 trillion rial financial assistance could not seriously solve the problems of small and medium-sized enterprises (Rezaei & Safa, 2016).

The interest of economists and sociologists in the institutional manifestations of small enterprise development and their role in economic development has recently increased. This socio-economic concern is well reflected in the fact that all theories of entrepreneurship tend to trace the sources of economic change to the activities exerted by certain types of individual or collective agents (Gruzina et al, 2021). Unlike economics, sociology has been interested in analyzing companies as social institutions or social organizations from the very beginning, and a sophisticated analysis of this tradition remains today. Max Weber initiated this tradition, which has continued in the field of industrial sociology and today in the sociology of organizations, and is still alive in the field of industrial sociology and related fields, namely the sociology of work (Swedenborg, 2012).

The most important influential factor is the marketing power of these companies to sell their products; therefore, the lack of sufficient information of companies in Arak city about the needs of the market at home and abroad is weak, which has faced these companies with the problem of lack of demand for their products, and this has an impact on sales and profitability. The results of comparisons of the implementation performance of the regulations on quick-turnover enterprises in Markazi province during the period under review also show that, in general, the industry and mining sector has had a negligible contribution to most of the indicators examined in this study. Due to the industrial nature of this city, it is desirable that by implementing effective support policies, the effectiveness of industry in the province's GDP and employment can be realized. Therefore, serious support for early-stage industrial projects, removing existing obstacles in small and medium-sized enterprises, using the effective model of priority industries in Arak city, and providing the grounds and preparations for more investment in this city can be effective in increasing the share of small and medium-sized enterprises and their role in the development of the province. Accordingly, the present study seeks to answer this question: What are the sociological bottlenecks and challenges affecting the economic development of small and medium-sized enterprises with a data-based approach?

Theoretical Framework

Economic Development

Economic development is economic growth accompanied by fundamental changes in the economy and an increase in production capacities, including physical, human, and social capacities. In economic development, a small growth in production will be achieved, but along with it, social institutions will also change. Economic development has goals that include: increasing the wealth and welfare of the people of society, reducing poverty, and creating employment, which are goals for achieving social justice. The view of economic development in developed and underdeveloped countries is different. In underdeveloped

countries, the main goal is to increase the welfare and opportunities of the people, while in underdeveloped countries, the main goal is to eradicate poverty and increase social justice (Vahed Moghadam & Kaykha, 2015).

Small and Medium Enterprises

Small and medium enterprises are considered the backbone of an economy because they play an important role in poverty reduction, employment generation, promotion of foreign trade and technical innovation, and also significantly contribute to the growth of developing economies (Elahi Shirvan et al, 2023).

Taromi (2024) studied the impact of small and medium enterprises and their role in economic development. The results showed that what is effective in the efficiency of these units in the economy of any country is that these units provide their goods or services to consumers in a competitive environment with the lowest cost and time, while complying with various standards of transportation - storage - sale.

Rostamian et al, (2023) studied the effects of small and medium enterprise credit on economic growth and employment (a dynamic computable general equilibrium model). The results of the analysis of the employment rate in small, medium (and large) enterprises showed that the employment rate increased during the period from 2005 to 2012), considering the credit ceilings of 20, 30, 40 and 50 percent made by the government. Therefore, it can be said that the amount of credit allocation has a direct relationship with the production rate of small, medium (and large) enterprises and consequently the amount of employment. The amount of employment in large enterprises was higher compared to small and medium enterprises, which is due to the centralization of the integrated management system and the greater type of support that the government provides to these types of enterprises.

Research Methodology

The research method is applicable developmental in terms of purpose, descriptive exploratory in terms of strategy, and qualitative in terms of implementation method, with a grounded theory approach. The statistical population of the research includes 14 experts and academic scholars in the economic-sociological field. The sample size was selected using the snowball sampling method. A semi-structured interview was used to collect information.

Research findings

A grounded theory approach was used to analyze the data. The validity of the interview questions was confirmed by the content method; and its reliability by implementing the test-retest method (0.897). Based on data-based theorizing; causal conditions (including interactional/identity conditions and generational gap conditions), the central category (the process of lack of economic development and growth), the context makers (including weak cultural capital and lack of competitiveness), contextual factors (including lack of development thinking and low investment rates), strategies (including lack of purpose-centeredness and lack of value-centeredness), and consequences (including continued underdevelopment and business collapse) were explained in the paradigmatic model, and finally the relationships between them were identified in the selected model.

Conclusion

The present study was conducted with the aim of sociologically explaining the bottlenecks and challenges affecting the economic development of small and medium-sized enterprises using a grounded theory approach. The results of this study are consistent with the results of Taromi (2024), Rostamian et al, (2023), Muthuraman et al, (2021), Pedraza (2021), Nazari et al, (2021), Kushins et al, (2020), Kawaguchi (2019), and Bani Fatemeh et al, (2017). Nazari et

al, (2021) showed that business cultural components have a positive effect on the production-commercial performance of industrial units. The research findings also indicate that the components of low power distance, individualism, low uncertainty avoidance, long-term orientation, and masculinity have a positive effect on the production-commercial performance of industrial units.

One of the causal conditions affecting the bottlenecks and challenges affecting the economic development of small and medium-sized enterprises from a sociological perspective is the interaction/identity conditions. Maintaining power is highly valued in collectivist societies; therefore, there is no desire to delegate authority and involve colleagues in decision-making. In this regard, industrial managers are suggested to place the types of management on a bipolar scale according to the amount of authority delegated to subordinate colleagues. If these types of economic enterprises want to develop and continue in generations, they must first remove the obstacles and problems within the organization in terms of realizing meritocracy, prioritizing expertise, training members, etc. by observing organizational principles and management hierarchy. They should try to provide easier generational transition areas by using non-family specialist managers and by separating ownership from management.

تبیین جامعه‌شناختی تنگناها و چالش‌های موثر بر توسعه اقتصادی شرکت‌های کوچک و متوسط با رویکرد داده بنیاد

مهدی صالحی^۱ ID، حمید بورقانی فراهانی^۲ ID، نرگس مولایی^۳ ID

- ۱- دانشجوی دکتری، گروه جامعه‌شناسی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران،
- ۲- استادیار، گروه جامعه‌شناسی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران
- ۳- استادیار، گروه جامعه‌شناسی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران.

چکیده

هدف این پژوهش تبیین جامعه‌شناختی تنگناها و چالش‌های موثر بر توسعه اقتصادی شرکت‌های کوچک و متوسط با رویکرد داده بنیاد می‌باشد. روش پژوهش با توجه به هدف آن، توسعه‌ای کاربردی و از جنبه راهبرد اجرای پژوهش توصیفی از نوع اکتشافی و از حیث شیوه اجرا، کیفی، با رویکرد گراند تئوری می‌باشد. جامعه آماری پژوهش شامل ۱۴ نفر از شامل خبرگان و صاحب‌نظران دانشگاهی حوزه اقتصادی-جامعه‌شناختی می‌باشد. حجم نمونه با روش نمونه‌گیری به صورت گلوله برفی انجام شد. برای گردآوری اطلاعات از مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از رویکرد گراند تئوری استفاده گردید. روایی سؤالات مصاحبه به روش محتوایی و پایایی آن با اجرای روش بازآزمون (۰/۸۹۷) تأیید گردید. مبتنی بر نظریه‌پردازی داده‌بنیاد، شرایط علی (شامل شرایط تعاملی/هویتی و شرایط شکاف نسلی)، مقوله محوری (فرآیند عدم توسعه و رشد اقتصادی)، بسترسازها (شامل ضعف سرمایه فرهنگی و فقدان روحیه رقابت‌پذیری)، عوامل زمینه‌ای (شامل عدم تفکر توسعه و پایین بودن میزان سرمایه‌گذاری)، راهبردها (شامل عدم مقصود محوری و عدم ارزش محوری) و پیامدها (شامل تداوم توسعه نیافتگی و فروپاشی کسب و کار) در مدل پارادایمی تبیین و در نهایت روابط بین آنان در مدل انتخابی مشخص شد.

تاریخ دریافت: ۱۰ مهر ۱۴۰۳

تاریخ بازنگری: ۱۴ آذر ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش: ۱۱ بهمن ۱۴۰۳

کلید واژه‌ها:

جامعه‌شناختی اقتصادی،
رشد و توسعه اقتصادی،
شرکت‌های کوچک و متوسط،
عدم تفکر توسعه،
فرآیند عدم توسعه

لطفاً به این مقاله استناد کنید (APA): صالحی، مهدی، بورقانی فراهانی، حمید و مولایی، نرگس. (۱۴۰۴). تبیین جامعه‌شناختی تنگناها و چالش‌های موثر بر توسعه اقتصادی شرکت‌های کوچک و متوسط با رویکرد داده بنیاد. فصلنامه ارزش آفرینی در مدیریت کسب و کار. ۵(۲). ۲۲۴-۲۴۴.

<https://doi.org/10.22034/jvcbm.2025.496765.1474>

Authors retain the copyright and full publishing rights.

Published by Research Center of Resource Management Studies and Knowledge-Based Business. This article is an open access article licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

ناشر: مرکز پژوهشی مطالعات مدیریت منابع و کسب و کار دانش محور

نویسنده مسئول: حمید بورقانی فراهانی

ایمیل: h_boorghani@iau.ac.ir

مقدمه

نظریه‌های توسعه، روزبه‌روز بیشتر و بیشتر می‌شوند، اما معضل جهان در حال رشد کماکان ادامه دارد؛ مفهومی از توسعه که تنها بر عوامل اقتصادی تکیه می‌کند، شرایط ساختاری خاصی را به وجود می‌آورد که خود، توسعه‌نیافتگی جوامع را تشدید می‌کند، توسعه به دلیل اینکه دستاورد انسان محسوب می‌شود، در محتوا و نمود دارای مختصات جامعه‌شناختی است و تنها با دخالت دادن عوامل جامعه‌شناختی در راه حل‌های انتخاب شده برای توسعه است که می‌توان نیازها و خواست‌های گروه‌های اجتماعی و ملت‌ها را برآورده ساخت. عوامل جامعه‌شناختی نه فقط برای تعیین هدف‌های توسعه و ابزارهای نیل به آن مؤثرند، بلکه نقشی محوری نیز در شکل‌گیری ارزش‌ها ایفا می‌کنند. ارزش‌های حاصل از عوامل جامعه‌شناختی نیز در تعیین هدف‌ها و شناسایی ابزارهای ممکن و مقبول برای رسیدن به این هدف‌ها کمک می‌کنند. مؤلفه‌ها و عوامل جامعه‌شناختی باعث بروز تفاوت میان انسان‌ها در اخلاقیات، مسئولیت‌پذیری، معنویت، مدیریت پویا، ابتکارهای کارآفرینی، ریسک‌پذیری و بسیاری از دیگر رفتارهایی می‌شوند که به احتمال بر موفقیت اقتصادی افراد مؤثرند (Throsby, 2001). اقتصاد ایران در حال حاضر با تنگنانهایی در حوزه‌های مختلف روبه‌رو است که باید برای هر یک از آنها چاره‌ای اندیشیده شود. شاید یکی از مهم‌ترین چالش‌ها در حوزه تولید باشد. اگرچه تولید و چگونگی رونق آن، خود یکی از چالش‌های مهم است اما برای رونق تولید با چالش‌های دیگری هم مواجه خواهیم بود. رکود شکننده باعث تعطیلی خیلی از بنگاه‌های اقتصادی کشور شد؛ طوری که کمک مالی ۱۶ هزار میلیاردی دولت هم نتوانست به‌طور جدی مشکلات بنگاه‌های اقتصادی کوچک و متوسط را حل کند (Rezaei & Safa, 2016).

علاقه اقتصاددانان و جامعه‌شناسان به مظاهر نهادی توسعه شرکت‌های کوچک و نقش آنها در توسعه اقتصادی اخیراً افزایش یافته است. این نگرانی اجتماعی-اقتصادی به خوبی با این واقعیت منعکس می‌شود که همه نظریه‌های کارآفرینی تمایل به ردیابی منابع تغییر اقتصادی در فعالیت‌های اعمال شده توسط انواع خاصی از عوامل فردی یا جمعی دارند (Gruzina et al, 2021). جامعه‌شناسی برخلاف اقتصاد از همان آغاز به تحلیل شرکت‌ها به مثابه نهادهای اجتماعی یا سازمان اجتماعی توجه داشته و امروزه نیز نوعی تحلیل پیچیده از این سنت باقی مانده است. ماکس وبر آغازگر این سنت بود که در حوزه جامعه‌شناسی صنعتی و امروزه در جامعه‌شناسی سازمان‌ها ادامه یافته و هنوز در حوزه جامعه‌شناسی صنعتی و در حوزه‌های مرتبط با آن یعنی جامعه‌شناسی کار، زنده است (Swedenborg, 2012). علاوه بر وبر در جامعه‌شناسی معاصر نیز می‌توان در دیدگاه‌های دو مکتب بزرگ یعنی کارکردگرایی و مارکسیسم رگه‌هایی از تحلیل کسب و کارها یافت. برای مثال کارکردگرایی ساختاری جامعه را در حالی که وظیفه اجتماعی کردن و تربیت کودکان را بر عهده دارد، برای پویایی اجتماعی و جغرافیایی و تقویت یک نظام شغلی عمومی و پیشرفت-محور مهم و ضروری می‌داند. جامعه سرمایه‌داری فرصت‌های زیادی در اختیار افرادی برای به دست آوردن سرمایه جهت شروع یک کسب و کار قرار داده است. در واقع برخی از اندیشمندان بر این باورند که کمبود نقدینگی شروع کسب و کار را با محدودیت مواجه می‌سازد و خانواده‌های ثروتمند چنین محدودیتی ندارند. البته برخی نیز این دیدگاه را به چالش کشیده و از طریق تحقیقات تجربی نشان داده‌اند که رابطه محکمی بین ثروت خانوادگی و میل به راه انداختن کسب و کار وجود ندارد (Martinez & Aldrich, 2014).

نظریه سرمایه اجتماعی یکی دیگر از نظریه‌های رایج است که اخیراً در مطالعه شرکت‌های کوچک و متوسط به کار گرفته می‌شود. این نظریه بر اهمیت تعامل و تبادل بین افراد در شبکه‌ای اجتماعی اشاره دارد. سرمایه اجتماعی را می‌توان مجموعه منابع بالقوه و بالفعل دانست که مرتبط است با شبکه‌ای پایدار از روابط کم و بیش نهادمند شناخت یا آشنایی‌های متقابل. از نظر ناهاپیت و گوشال سه بعد سرمایه اجتماعی عبارت است از ساختاری، روابطی و شناختی. بعد ساختاری عبارت است از الگو و شکل‌بندی پیوندهای میان مردم. بعد روابطی عبارت است از باورها، اعتماد، هنجارها و تعهداتی که مردم را در یک شبکه اجتماعی به یکدیگر پیوند می‌زند. بعد شناختی شامل زبان، تفسیرها و نظام معنایی مشترک درون یک شبکه اجتماعی است. ارگل و دیگران سرمایه اجتماعی را یکی از قدرتمندترین و بادوام‌ترین شکل سرمایه می‌دانند. افراد جامعه را یک شبکه بی‌نظیر اجتماعی به نمایش می‌گذارد که در آن هر عضو می‌تواند روابط اجتماعی داشته باشد که مبتنی بر اعتماد و زبان مشترک با دیگر اعضای جامعه است. از این رو اعضای جامعه می‌توانند از نظر اطلاعات، نفوذ و روابط برای همدیگر مفید باشند. سرمایه اجتماعی سازمانی بیانگر منبعی است که خصوصیت روابط درون یک شرکت را نشان می‌دهد. به شرکت کمک می‌کند تا به منابع بیرونی دسترسی داشته باشد و همکاری‌های درونی را آسان نماید. حضور و ارتباط این دو نوع سرمایه می‌تواند خروجی‌های مثبت شرکت را افزایش دهد. در خصوص نوآوری سرمایه اجتماعی می‌تواند منبع محکمی باشد که برای هر شرکت منحصر به فرد است. بسته به درجه نفوذ فرد سرمایه اجتماعی می‌تواند در جهت توسعه برای مثال دانش تکنولوژیکی و غیره به کار گرفته شود (Kraiczy, 2013).

طبق تحقیقاتی که صورت گرفته است کسب و کارهای خانوادگی بین ۶۵ تا ۹۰ درصد کسب و کارهای جهان را شکل می‌دهند. در بسیاری از کشورهای پیشرفته به طور معمول شرکت‌های خانوادگی حدود نیمی از نیروی کار را در بخش خصوصی استخدام می‌کنند. همچنین حدود ۷۵ درصد از افرادی که در انواع مختلف شرکت‌های کوچک و متوسط کار می‌کنند در واقع درون یکی از این شرکت‌های خانوادگی مشغول هستند (Bani Fatemeh et al, 2017). این آمار و ارقام از یک سو نشان‌دهنده اهمیت جایگاه شرکت‌های با مالکیت خانوادگی در اقتصاد جوامع مختلف و از جمله ایران است و از سوی دیگر بیانگر نقشی است که می‌توانند در رشد و توسعه اقتصادی ایفا نمایند. بر این اساس گذار از جامعه سنتی به جامعه نوین یکی از مهم‌ترین مباحث جامعه‌شناسی شد و تفسیر فرایندهای توسعه در قلب رشته جامعه‌شناسی و نیز در دل هر نظریه بزرگ جای گرفت. از نظر دورکیم (Durkheim, 1893) این گذار تغییری از انسجام مکانیکی به انسجام ارگانیکی است. (Marx, 1859) آن را بر حسب تغییری در وجه تولید و سطوح فناوری تفسیر کرد و از دید وبر (Veber, 1988) این گذار معرف پیشرفت در جهت عقلانی سازی و افسون زدایی است. بعدها این نظریه‌های کلاسیک، خاستگاه نظری اندیشه‌های جامعه‌شناسی نوسازی را تشکیل دادند (Azkia & Ghaffari, 2014).

با توجه به این که شهر اراک از جمله شهرهای صنعتی کشور ایران است که از لحاظ گوناگونی محصولات صنعتی، نخستین، از لحاظ وجود صنایع مادر، دومین و به‌طور کلی یکی از چهار قطب صنعتی کشور محسوب می‌شود. از ابتدای به وجود آمدن شرکت‌های کوچک و متوسط تاکنون (حتی با اجرای آیین‌نامه گسترش بنگاه‌های کوچک در سال ۱۳۸۴ و حمایت‌های مالی وسیع دولت از واحدهای صنعتی زودبازده در استان‌ها) همواره این بنگاه‌ها مزیت نسبی کمتری نسبت به شرکت‌های بزرگ در توسعه صنعتی و اقتصادی شهر داشته‌اند. به نظر می‌رسد که کاهش مزیت شرکت‌های کوچک و

متوسط نسبت به صنایع بزرگ متأثر از عوامل درون بنگاهی و برون بنگاهی آنها است (Zirak, 2009). البته در این راستا، عمده ترین عامل تأثیرگذار قدرت بازاریابی این شرکت ها برای فروش محصولات خود است؛ بنابراین، عدم اطلاع کافی شرکت ها در شهر اراک از نیازهای بازار در داخل و خارج کشور ضعیف می باشد که این شرکت ها را با مشکل کمبود تقاضا برای محصولات خود روبرو کرده و این موضوع بر فروش و سوددهی مؤثر است. نتایج مقایسه ها از عملکرد اجرایی آیین نامه بنگاه های زود بازده در استان مرکزی طی دوره مورد بررسی نیز نشان می دهند که به طور کلی بخش صنعت و معدن در بیشتر شاخص های بررسی شده در این مطالعه سهم ناچیزی را داشته است. به دلیل ماهیت صنعتی بودن این شهر، مطلوب است که با اعمال سیاست های حمایتی کارا می توان به مؤثر بودن صنعت در تولید ناخالص داخلی و اشتغال استان پی برد. بنابراین، حمایت جدی از طرح های زودبازده صنعتی، رفع موانع موجود در شرکت های کوچک و متوسط و استفاده از مدل مؤثر صنایع اولویت دار شهر اراک و فراهم کردن زمینه ها و مقدمات سرمایه گذاری بیشتر در این شهر می تواند در بالا بردن سهم صنایع کوچک و متوسط و نقش آنها در توسعه اشتغال استان تأثیرگذار باشد. بر این اساس پژوهش حاضر در جستجوی پاسخ به این سؤال است: جامعه شناختی تنگناها و چالش های مؤثر بر توسعه اقتصادی شرکت های کوچک و متوسط با رویکرد داده بنیاد چگونه می باشد؟

ادبیات نظری

توسعه اقتصادی

توسعه اقتصادی عبارت است از رشد اقتصادی همراه با تغییرات اساسی در اقتصاد و افزایش ظرفیت های تولیدی اعم از ظرفیت های فیزیکی، انسانی و اجتماعی. در توسعه اقتصادی، رشد کمی تولید حاصل خواهد شد اما در کنار آن، نهادهای اجتماعی نیز دگرگون خواهند شد. توسعه اقتصادی اهدافی دارد که شامل: افزایش ثروت و رفاه مردم جامعه باریشه کنی فقر و ایجاد اشتغال می باشد که این اهداف برای دستیابی به عدالت اجتماعی است. نگاه به توسعه اقتصادی در کشورهای پیشرفته و توسعه نیافته متفاوت است. در کشورهای توسعه نیافته، هدف اصلی افزایش رفاه و امکانات مردم است در حالی که در کشورهای عقب مانده، بیشتر ریشه کنی فقر و افزایش عدالت اجتماعی مدنظر می باشد (Vahed Moghadam & Kaykha, 2015). برنامه اول توسعه توانست به رشد متوسط سالانه ۳/۷ درصد در سال دست یابد با پایان برنامه اول توسعه در سال ۱۳۷۲ با توجه به ایجاد مشکلات در اجرای برنامه، اول تا سال ۱۳۷۴ تصویب و اجرای برنامه دوم توسعه به تأخیر افتاد و عملاً کشور دو سال بدون داشتن برنامه اداره شد. در محور تولید و رفاه بهترین عملکرد در بین برنامه های پنج ساله را برنامه اول توسعه داشته است، همچنین در زمینه کوچک سازی و متناسب سازی اندازه دولت و توسعه بخش خصوصی و غیر دولتی نیز بهترین وضعیت در برنامه اول توسعه محقق شده است. برنامه اول توسعه با نرخ رشد اقتصادی ۴/۷ بیشترین رشد اقتصادی را در بین برنامه های پنج ساله داشته است (Shaghghi Shahri, 2018).

برنامه چهارم توسعه بهترین وضعیت را در تحقق عدالت فقرزدایی و توزیع عادلانه درآمد داشت (Shaghghi Shahri, 2018) با این حال، علیرغم اینکه ضریب جینی و شاخص های توزیع درآمد بهبود نسبی را نشان می دهند اما رشد اقتصادی طی سال های ۸۴ تا ۹۱ بسیار متغیر و بی ثبات و نزولی است و شاخص های مهم اقتصادی دیگر همچون تورم، رشد نقدینگی کاهش ارزش پول ملی ... از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست که این روند نشان می دهد که نگاه بسیار ساده

انگاران به عدالت و بخشی دیدن عدالت بدون توجه به ابعاد دیگر، موجب شد تا دیگر شاخص‌های اقتصادی در وضعیت نامطلوبی قرار گیرد و تحول مهمی در ساختار اقتصادی کشور رخ نداد (Fawzi, 2016). رشد اقتصادی به معنای افزایش مداوم حجم تولید در یک کشور، یا افزایش تولید ناخالص داخلی به عنوان شاخص‌های کمی تولید برای یک دوره یک ساله است. توسعه اقتصادی تنها تغییرات کمی در زمانی نیست که به موقعیت اقتصادی کشور می‌رسد، بلکه تغییرات کیفی (تغییر ساختار اقتصادی، ظهور بخش‌های جدید و صنایع، مشاغل جدید و غیره). آن‌ها منجر به رضایت کامل و کامل‌تر از تمام نیازهای انسانی می‌شوند. سرانه تولید، معیاری برای توانایی یک جامعه برای رسیدن به اهداف توسعه اجتماعی و اقتصادی، به منظور برآورده کردن نیازهای اجتماعی فزاینده است. افزایش در سرانه در نظریه اقتصادی به عنوان رشد اقتصادی بیان می‌شود، بدون این که هیچ توسعه اقتصادی نداشته باشد، بلکه رشد اقتصادی را به عنوان تابع توسعه اقتصادی نداشته باشد (Gholami & Ahmadzadeh, 2021).

شرکت‌های کوچک و متوسط

شرکت‌های کوچک و متوسط به عنوان ستون فقرات یک اقتصاد در نظر گرفته می‌شوند زیرا نقش مهمی در کاهش فقر ایجاد اشتغال ارتقای تجارت خارجی و نوآوری تکنیک دارند، همچنین به طور معناداری به رشد اقتصادهای در حال توسعه کمک می‌کنند (Elahi Shirvan et al, 2023). شرکت‌های کوچک و متوسط بخش جدایی ناپذیر از هر اقتصاد هستند. آن‌ها نقش مهمی در ایجاد اشتغال - نوآوری و رشد اقتصادی ایفا می‌کنند. در سراسر جهان شرکت‌های کوچک و متوسط‌ها بیش از نیمی از شماغل خصوصی آر تشکیل می‌دهند و حدود دو سوم اشتغال را در بخش خصوصی ایجاد می‌کنند (Taremi et al, 2024). شرکت‌های کوچک و متوسط طی چند سال اخیر به عنوان اصلی‌ترین منابع ایجاد شغل در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه شناخته شده‌اند و نقش قابل توجهی را در تولید و توزیع درآمد را ایفا می‌کنند (Darini et al, 2015). این شغل‌ها نقش مهمی در ایجاد شغل‌های جدید، نوآوری انعطاف‌پذیری و رشد اقتصادی دارا می‌باشند. در واقع این صنایع نقش بسیار مهمی در اشتغال‌زایی در سطح قابل قبول به ویژه برای کارگران با مهارت محدود و زنان کم درآمد دارند؛ بنابراین آن‌ها نیروی محرکه مهمی را برای دستیابی پایدار به فقرزدایی فراهم می‌کنند چون عامل اشتغال هستند سبب کاهش فقر نیز می‌شوند که برای این کار نیازمند افزایش بهره‌وری سازمانی است با توجه به اینکه صنایع کوچک و متوسط به طور معمول بیشتر از صنایع بزرگ به تأمین کنندگان محلی وابسته هستند در نتیجه آن‌ها به طور غیرمستقیم هم باعث ایجاد فرصت‌های شغلی می‌شوند (Maksimo et al, 2017).

پیشینه پژوهش

(Taromi, 2024) به بررسی تأثیر شرکت‌های کوچک و متوسط و نقش آن‌ها در توسعه اقتصادی پرداختند. نتایج نشان داد آنچه در کارایی این واحدها در اقتصاد هر کشوری مؤثر می‌باشد، این است که در این واحدها در یک فضای رقابتی با کمترین هزینه و زمان همراه با رعایت استانداردهای مختلف انتقال - نگهداری - فروش کالاها یا خدمات خود و به مصرف کنندگان ارائه دهند.

(Rostamian et al, 2023) به بررسی اثرات اعتبارات بنگاه‌های کوچک و متوسط بر رشد اقتصادی و اشتغال (یک الگوی تعادل عمومی قابل محاسبه پویا) پرداختند. نتایج حاصل از تحلیل میزان اشتغال‌زایی در بنگاه‌های کوچک، متوسط

(و بزرگ) نشان داد که نرخ اشتغال زایی در بازه زمانی بین سال‌های (۱۳۸۴-۱۳۹۱)، با در نظر گرفتن سقف اعتبارات ۲۰، ۳۰، ۴۰ و ۵۰ درصدی که از طرف دولت انجام گرفته صعودی می‌باشد. بنابراین می‌توان گفت میزان تخصیص اعتبارات رابطه مستقیمی در میزان تولیدات بنگاه‌های کوچک، متوسط (و بزرگ) و به تبع آن میزان اشتغال‌زایی دارد. میزان اشتغال‌زایی در بنگاه‌های بزرگ در مقایسه با بنگاه‌های کوچک و متوسط بیشتر بود که به دلیل متمرکز کردن سیستم مدیریت یکپارچه و نوع حمایت‌های بیشتری که دولت در اختیار این نوع بنگاه‌ها قرار می‌دهد، می‌باشد.

(Muthuraman et al, 2021) به بررسی توسعه اقتصادی از طریق بنگاه‌های کوچک و متوسط پرداختند. بیان کردند که بنگاه‌های کوچک و متوسط نقش مهمی در توسعه اقتصاد کشور توسعه شرکت‌های کوچک و متوسط راهی برای تسریع در دستیابی به اهداف اقتصادی-اجتماعی گسترده‌تر کشور تلقی می‌شود. سهمی که کسب و کارهای کوچک و متوسط می‌توانند در اقتصاد ملی و تولید ثروت داشته باشند، باید از ابتدا توسط دولت‌ها به رسمیت شناخته شود و به عنوان بخشی از فرآیند توسعه اقتصادی در نظر گرفته شود. شرکت‌های کوچک و متوسط که اکنون بزرگترین دسته در بخش اقتصادی هستند، با افزایش سرعت صنعتی شدن در عمان، مکمل فعالیت‌های کسب و کارهای بزرگ خواهند بود. نیاز به تاکید بر نقش کارآفرین بنگاه‌های کوچک و متوسط وجود دارد. در توسعه اقتصادی و تعیین نقش شرکت‌های کوچک و متوسط در ظرفیت سازی، ایجاد اشتغال، ارتقای بازار رقابتی، توسعه فناوری برای رشد اقتصادی سلطان نشین عمان.

(Pedraza, 2021) به بررسی بنگاه‌های کوچک، کوچک و متوسط و نقش آن در توسعه اقتصادی یک کشور پرداختند. بیان کردند که بنگاه‌های کوچک، کوچک و متوسط و نقش آن در توسعه اقتصادی یک کشور بدون شک، بنگاه‌های کوچک، کوچک و متوسط نقش محوری در توسعه اقتصادی بسیاری از کشورها دارند. آن‌ها منبع اصلی مهارت‌های کارآفرینی، نوآوری و اشتغال برای اکثر مشاغل در سراسر جهان هستند. بنگاه‌های کوچک و متوسط مشارکت کنندگان مهمی در ایجاد شغل و توسعه اقتصادی جهانی هستند و ۹۰ درصد از کسب و کارها و بیش از ۵۰ درصد اشتغال در سراسر جهان را تشکیل می‌دهند.

(Nazari et al, 2021) به بررسی تحلیل جامعه شناختی تأثیر مؤلفه‌های فرهنگی کسب و کار بر عملکرد تولیدی-تجاری واحدهای صنعتی پرداختند. نتایج نشان داد که مؤلفه‌های فرهنگی کسب و کار تأثیر مثبتی بر عملکرد تولیدی-تجاری واحدهای صنعتی دارد. همچنین یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که مؤلفه‌های فاصله از قدرت پایین، فردگرایی، اجتناب از عدم اطمینان پایین، جهت گیری بلندمدت و مردگرایی تأثیر مثبتی بر عملکرد تولیدی-تجاری واحدهای صنعتی دارد.

(Kushins et al, 2020)، با در نظر گرفتن موضوعات اصلی در جامعه‌شناسی ارزش و ارزیابی، از جمله: انتقال بین نسلی اشکال مختلف سرمایه، راه‌های مهمی را برای تحقیق ارزش و ارزش فراتر از مبادله ثروت مالی- ثروت اجتماعی-عاطفی پیشنهاد می‌کنیم. تضاد بر سر سیستم‌های معادل حساب‌ها و آمیختن امور صمیمی و اقتصادی. مقدمه ارائه شده در اینجا از طریق تمرکز بر خانواده، سؤالات مهم نظری پیچیده‌ای را برای کمک به راه اندازی تحقیقات تحول آفرین برای پیشبرد زمینه کسب و کار خانوادگی به جلو ارائه می‌دهد.

(Kawaguchi, 2019)، به بررسی رویکردی جامعه‌شناختی به فلسفه مدیریت کسب و کارهای خانوادگی چینی در یک دوره گذار پرداختند. از آنجایی که چین در سال‌های اخیر از یک اقتصاد با رشد بالا به یک اقتصاد با رشد پایین تغییر

می‌کند، مدل‌های مدیریتی که راهنمایی‌هایی در مورد «چگونه یک کسب‌وکار می‌تواند برای مدت طولانی‌تری دوام داشته باشد» را ارائه می‌دهند، توسط بسیاری از شرکت‌ها مورد جستجو قرار گرفته‌اند. جست‌وجوی مدل‌های مدیریتی جدید به جهات مختلفی منتهی شده است، اما یکی از برجسته‌ترین جهت‌ها، رویکردی به فلسفه‌های سنتی چین، به ویژه کنفوسیوسیسیم است. برخی از شرکت‌ها قبلاً مدیریت مبتنی بر کنفوسیوس را اتخاذ کرده‌اند. (Bani Fatemeh et al, 2017)، نشان دادند که این نوع نگاه‌ها با شش چالش اصلی شامل چالش‌های فرهنگی/هویت، درجه بندی فامیلی، شکاف نسلی، ملاحظات فامیلی و چالش شراکتی/مدیریتی رو به رو هستند. چگونگی ارتباط بین این مقولات در قالب یک مدل نظری ارائه شده است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از منظر هدف توسعه‌ای کاربردی و از جنبه راهبرد اجرای پژوهش توصیفی از نوع اکتشافی است؛ زیرا علاوه بر توصیف توسعه اقتصادی شرکت‌های کوچک و متوسط به دلیل فقدان اطلاعات کافی در این رابطه در پی طراحی مدل تنگناها و چالش‌های مؤثر بر توسعه اقتصادی شرکت‌های کوچک و متوسط است. در عین حال، این پژوهش از منظر روش گردآوری داده‌ها به دو شکل مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی (با استفاده از ابزار مصاحبه نیمه ساختار یافته) انجام شده است بنابراین از نظر نوع داده پژوهش حاضر در حیطه پژوهش‌های کیفی دسته بندی می‌شود. همچنین مقطع زمانی اجرای پژوهش تک مقطعی است.

جامعه آماری پژوهش شامل خبرگان، اساتید هیات علمی در دانشگاه آزاد اسلامی که رشته تحصیلی آنها جامعه شناسی بوده و در زمینه توسعه و رشد اقتصادی کتاب و مقاله دارند و همچنین افراد صاحب‌نظر در حوزه اقتصادی-جامعه‌شناختی است. نمونه‌گیری با رویکرد هدفمند قضاوتی و به روش گلوله برفی تا سرحد اشباع نظری داده‌ها انجام و تعداد ۱۴ نفر (۷ نفر اساتید دانشگاهی و ۷ نفر از خبرگان در حوزه اقتصادی-جامعه‌شناختی) به عنوان نمونه آماری پژوهش شناسایی و در فرآیند مصاحبه مشارکت داده شدند. همان گونه که بیان گردید ابزار اندازه‌گیری داده‌ها در این پژوهش علاوه بر مطالعات کتابخانه‌ای مصاحبه نیمه ساختار یافته با نمونه آماری پژوهش بوده است.

برای اطمینان از روایی و پایایی نتایج احصاء شده از فرآیند مصاحبه از معیارهای خاص پژوهش کیفی شامل مقبولیت و قابلیت تائید استفاده شد جهت افزایش مقبولیت از روش‌های بازنگری توسط شرکت‌کنندگان در مصاحبه بهره‌برداری شد. برای رسیدن به آن محققان علاوه بر بازگرداندن گفتار و پنداشته‌ها در طول انجام مصاحبه و خلاصه کردن گفته‌های مصاحبه‌شونده‌ها، متن کاملی از جمع بندی صورت گرفته به همراه دست نوشته‌های مربوط به مصاحبه ابتدایی همراه با کدهای سطح اول به افرادی که از آنها مصاحبه به عمل آمده بود. جهت تائید و یا اصلاح برگرداندند که همگی مورد تائید قرار گرفته و نکات پیشنهادی آنان در نظر گرفته شد. برای قابلیت تائید در مرحله پایانی طبقات به دست آمده به چهار نفر از مشارکت‌کنندگان اولیه به منظور بازبینی و تائید برگردانده شد. نکات پیشنهادی اعمال گردید علاوه بر آن، در تحقیق کنونی برای محاسبه پایایی مصاحبه از روش باز آزمون استفاده گردیده است. در این راستا از بین مصاحبه‌های انجام گرفته، تعداد سه مصاحبه برگزیده و هر کدام دو بار در فاصله زمانی ۱۴ روز توسط پژوهشگران کدگذاری شده‌اند نتایج حاصل از این کدگذاری‌ها در جدول شماره (۱) آمده است.

جدول ۱. محاسبه پایایی بازآزمون (شاخص ثبات)

ردیف	عنوان مصاحبه	تعداد کل کدها	تعداد توافقات	تعداد عدم توافقات	پایایی بازآزمون
1	IN3	23	10	7	95/90
2	IN8	29	13	7	65/90
3	IN12	34	15	6	23/75
	کل	86	38	20	37/92

همان طور که در جدول شماره (۱) مشاهده می‌شود میزان پایایی باز آزمون بالغ بر ۹۲ درصد محاسبه شده است که بیانگر آن است که کد گذاری عبارت‌های مصاحبه در دو دوره زمانی مختلف بالغ بر ۹۲ درصد شبیه هم بوده است که قابلیت اعتماد فرآیند کد گذاری عبارت مصاحبه توسط پژوهشگر را مشخص می‌نماید.

تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه با رویکرد نظریه پردازی داده بنیاد انجام شده است در روش مفهوم سازی بنیادی کشف یا تولید نظریه بر مبنای حقایق و واقعیت‌های موجود و از طریق جمع آوری نظام مند داده‌ها و با در نظر گرفتن تمام جوانب بالقوه مرتبط با موضوع تحقیق انجام می‌شود. داده‌های جمع آوری شده سیر تکاملی خود را تا منتج شدن به تئوری در قالب سه مرحله کد گذاری، باز محوری و انتخابی طی کنند. ابتدا نکات کلیدی داده‌ها احصاء شده و یک کد برای هر نکته تعیین می‌شود. سپس با مقایسه، کدها چند کد که به یک جنبه مشترک پدیده مورد بررسی اشاره دارند، عنوان یک مفهوم را به خود گرفته و پس از آن چند مفهوم به صورت یک مقوله و سرانجام چند مقوله در قالب یک تئوری متجلی می‌شود.

یافته‌های پژوهش

پس از گردآوری داده‌ها و جمع بندی مصاحبه‌های انجام شده تلاش شد با استفاده از روش نظریه پردازی داده بنیان و مبتنی بر سه مرحله کد گذاری، باز محوری و انتخابی نظریه مربوطه پدیدار گردد. در ادامه به تشریح گام‌های سه گانه روش نظریه پردازی داده بنیان پرداخته شده است:

گام اول) کد گذاری باز: اشاره به بخشی از تحلیل دارد که با عنوان گذاری و مقوله بندی پدیده، آن طور که داده‌ها نشان داده‌اند سروکار دارد و نیازمند پرسیدن سؤالات و انجام مقایسه‌ها است. محصول عنوان گذاری، " مفاهیم " یعنی ارکان اصلی در ساختن تئوری داده بنیان هستند. در مرحله بعد، خود مفاهیم بر اساس شباهت‌هایشان مورد طبقه بندی قرار می‌گیرند که به این کار، مقوله پردازی گفته می‌شود و "مقولات " یا "ابعاد " قابل توجه، مشخص می‌شوند؛ و در نهایت مضامین، از کنار هم قرار گرفتن ابعاد مرتبط ایجاد می‌شوند.

در این پژوهش نیز از رویکرد یاد شده برای فرآیند کد گذاری باز عبارت‌های بیانی مصاحبه شوندگان بهره گرفته شده است. به عنوان نمونه فرآیند رسیدن به مضمون سازمان دهنده " شرایط تعاملی/ هویتی " به این نحو بوده است که محقق پس از احصاء کلیه عبارت‌های بیانی حاصل از مصاحبه با خبرگان، تعداد ۱۶ عبارت بیانی گزینشی مصاحبه شوندگان را که نوعی همگرایی با هم داشته و در عین حال با دیگر عبارت‌های بیانی همپوشانی نداشته‌اند را استخراج نموده است در مرحله بعدی هر چند مورد از این عبارت‌های بیانی که با هم همگرایی داشته‌اند در کنار یکدیگر قرار گرفته و مضمون پایه مرتبط با خود را شکل داده‌اند. به عنوان مثال، سه عبارت بیانی شماره ۱ و ۲ منتج به خلق مضمون پایه قائم به فرد

بودن و یا دو عبارت بیانی شماره ۳ و ۴ منتج به خلق مضمون پایه غیر دمکراتیک بودن فضای کسب و کار شده‌اند به شکل مشابه سایر مضامین پایه نیز شناسایی گردیده‌اند در آخر نیز با کنار هم قرار گرفتن مضامین پایه که از نظر محتوایی با هم همگرایی داشته‌اند، مضمون سازمان دهنده "شرایط شکاف نسلی" شکل گرفته است. این فرآیند در جدول شماره (۲) به نمایش گذاشته شده است:

جدول ۲. نمونه‌ای از کدگذاری باز بر روی عبارتهای بیانی مصحابه شوندگان

عبارات‌های بیانی مصحابه‌شوندگان	مضامین پایه	مضامین سازمان دهنده	مضامین فراگیر
<p>(۱) بیشتر کسب‌وکارهای کوچک مطالعه شده رهبر محور و قائم به فرد بوده‌اند که این خصیصه باعث می‌شود تا با از میان رفتن آن فرد موجودیت کل کسب و کار به خطر بیافتد و از بین برود.</p> <p>(۲) در جوامع جمع‌گرا به حفظ قدرت بهای زیادی داده می‌شود و به همین دلیل به تفویض اختیارات و مشارکت دادن همکاران در تصمیم‌گیری‌ها تمایل نشان داده نمی‌شود.</p>	قائم به فرد بودن		
<p>(۳) در این نوع کسب‌وکارها دموکراتیک حاکم نبوده و بنیان‌گذار سعی می‌کند تا همواره در اداره بنگاه اقتصادی محوریت خود را نشان داده و برنامه‌های مورد نظرش را اجرا نماید.</p> <p>(۴) مدیریت استبدادی در یک قطب و به ترتیب مدیریت واحد، مدیریت مبتنی بر مشورت و در نهایت مدیریت مبتنی بر مشارکت و یا دموکراتیک در قطب مقابل قرار می‌گیرد.</p>	غیر دمکراتیک بودن فضای کسب و کار	سبک رهبری	شرایط تعاملی/هویت
<p>(۵) انواع مدیریت را می‌توان با توجه به میزان اختیارات تفویض شده به همکاران زبردست روی یک مقیاس دو قطبی قرار داد.</p> <p>(۶) در جوامع جمع‌گرا به سلسله مراتب اجتماعی اهمیت خاصی داده می‌شود و این پدیده مانع از اعمال شیوه‌های مدیریتی مبتنی بر مشارکت و مشورت می‌شود.</p>	رهبر محوری		

عبارات‌های بیانی مصاحبه‌شوندگان	مضامین پایه	مضامین سازمان دهنده	مضامین فراگیر
<p>(۷) یکی دیگر از چالش‌های مهم بنگاه‌های اقتصادی هویت محور نبودن کسب و کار است. هویت از نظر روان‌شناختی بیانگر شناسایی خود با یک گروه و عنایت داشتن به درون گروه است.</p> <p>(۸) بنیان‌های نظریه هویت اجتماعی را توسعه داده‌اند که در مورد سازمان‌ها نیز به کار گرفته شده است.</p> <p>(۹) به طور نظری انتظار می‌رود که شرکت‌های کوچک و متوسط بخشی از هویت اعضای خانواده باشد و آنها نسبت به اعضای غیر خانوادگی آگاهی بیشتری از این موضوع داشته باشند.</p>	<p>هویت بخش نبودن کسب و کار</p>		
<p>(۱۰) این امر به شدت از ساختارهای فرهنگی جامعه متأثر است. سرمایه‌گذاری احساسی بیانگر اهمیت عاطفی است که فرد به آگاهی از و ارزش عضویت در یک گروه پیوند می‌زند.</p>	<p>عدم وابستگی هویتی به کسب کار</p>	<p>هویت محوری</p>	
<p>(۱۱) اساساً در فرهنگ ما کار به طور کل هویت بخش نیست. آنچه در کار مهم است میزان درآمد حاصله است؛ بنابراین هر چند شغل‌های مختلف دارای وجهه اجتماعی متفاوتی هستند ولی در نهایت جایگاه اجتماعی مشاغل ناشی از خروجی پولی آن می‌باشد که در سبک و ظواهر زندگی تجلی می‌یابد.</p> <p>(۱۲) ظواهر زندگی به شدت تعیین کننده قضاوت دیگران در مورد افراد است. این امر به نوعی در کسب و کارهای کوچک نیز نمود یافته است.</p>	<p>شیوع تجملگرایی در جامعه</p>		

در ادامه نتایج کدگذاری باز بر روی کلیه عبارتهای بیانی مصاحبه شوندگان به شکل خلاصه در جدول شمار (۳) ارائه شده است.

جدول ۳. مضامین احصاء شده از فرآیند کدگذاری باز در نظریه پردازی داده بنیان

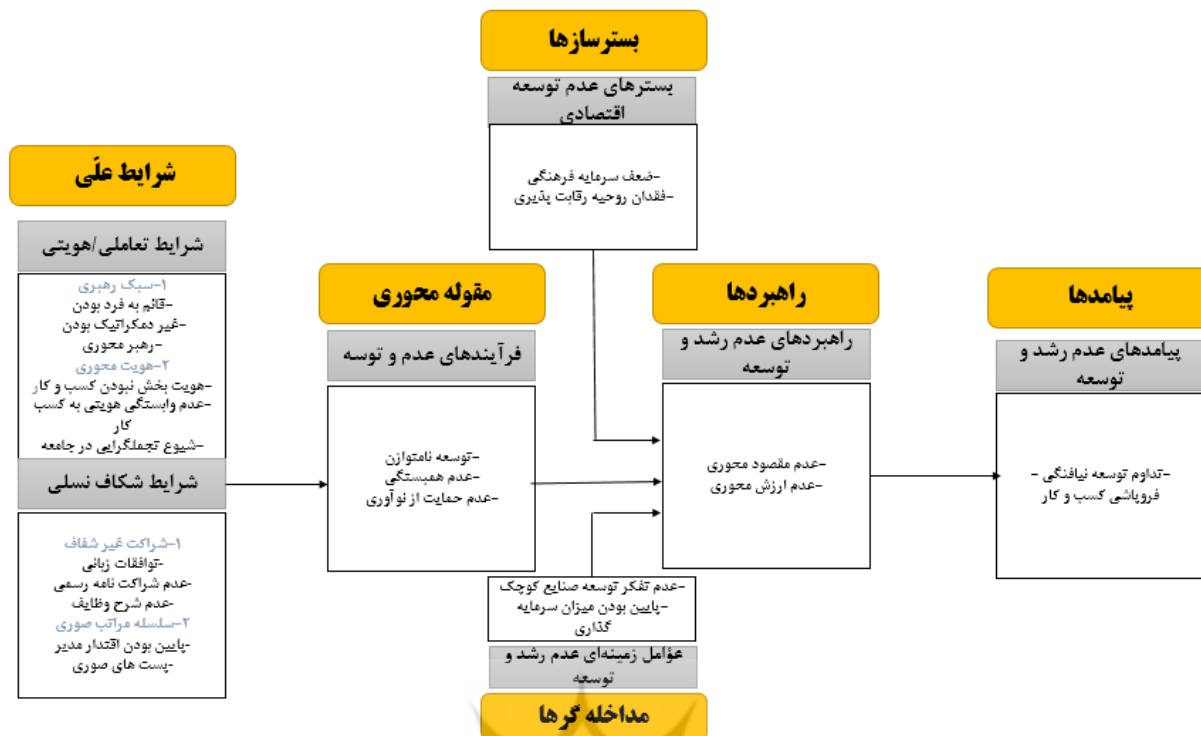
مضامین پایه	مضامین سازمان دهنده	مضامین فراگیر
قائم به فرد بودن	سبک رهبری	شرایط تعاملی/ هویتی
غیر دمکراتیک بودن فضای کسب و کار		
رهبر محوری		
هویت بخش نبودن کسب و کار	هویت محوری	
عدم وابستگی هویتی به کسب کار		
شیوع تجملگرایی در جامعه		
توافقات زبانی	شراکت غیر شفاف	شرایط شکاف نسلی
عدم شراکت نامه رسمی		
عدم شرح وظایف		
پایین بودن اقتدار مدیر	سلسله مراتب صوری	
پست‌های صوری		
ضعف آموزش گروهی		
فردمحوری	ضعف کارایی و اثربخشی	بسترهای عدم توسعه اقتصادی
ضعف فرهنگ گفتگو و مذاکره		
سرمایه اجتماعی ضعیف		
خانواده محوری شبکه روابط	ضعف سرمایه فرهنگی	
عدم تخصص گرایی		
فرسایش اعتماد سازمانی		
مدیریت بر اساس خویشاوندی	عدم مقصود محوری	راهبردهای عدم رشد و توسعه
فرهنگ سازمانی		
اخلاق محوری		
شایسته سالاری	عدم ارزش محوری	
برنامه توسعه		
انگیزه موفقیت		
ظرفیت و پتانسیل	عدم تفکر توسعه صنایع کوچک	عوامل زمینه‌ای عدم رشد و توسعه
عدم برنامه منسجم		
عدم الگوبرداری		
شکاف اجتماعی	توسعه نامتوازن	
فقدان حس تعلق		
عدم کیفیت آموزش		
دانش گرایی	عدم حمایت از نوآوری	فرآیندهای عدم توسعه

مضامین پایه	مضامین سازمان دهنده	مضامین فراگیر
محدود بودن سرمایه	توسعه نیافتگی بنگاه اقتصادی	پیامدها
محدود بودن فرصت شغلی		
انشعاب و کسب و کار	فروپاشی کسب و کار	
نگرش منفی به شرکتها		

نتایج حاصل از کدگذاری باز عبارت‌های بیانی مصاحبه‌شوندگان ارائه گردیده است. بطور کلی نتایج این بخش نشان می‌دهد که از مجموع پاسخ‌های ارائه شده توسط خبرگان دانشگاهی جامعه شناسی اقتصادی و برخی از صاحب‌نظران و کارشناسان خبره در صنعت به سؤالات مصاحبه، پس از پالایش عبارت‌ها و حذف موارد تکراری، در نهایت تعداد ۵۱ عبارت بیانی گزینشی احصاء گردید. در ادامه نیز این عبارت‌های گزینشی به روش کدگذاری باز در ذیل ۴۱ مضمون پایه (مفاهیم گزینشی) قرار گرفتند. همچنین مضامین پایه مجدد مورد تجزیه و تحلیل و پالایش قرار گرفته و پس از اعمال رفت و برگشتی پژوهشگر بر روی عبارت‌های بیانی و اشرافیت نظری که در رابطه با این مضامین کسب شده بود، در نهایت این مضامین پایه در قالب ۲۲ مضمون سازمان دهنده (ابعاد) قرار گرفتند. در مرحله پایانی نیز مضامین سازمان‌دهنده شناسایی شده مورد ارزیابی و تجزیه و تحلیل مجدد قرار گرفتند و بر مبنای محتوا و ظاهر، این مفاهیم در قالب ۷ مضمون فراگیر دسته‌بندی شدند.

در این مرحله پس از مقوله‌بندی نتایج مصاحبه در ادامه تلاش شده است تا مضامین شناسایی شده در مرحله کدگذاری محوری در قالب مدل پارادایمی ارائه شوند.

گام دوم) کدگذاری محوری: پس از تبیین مقوله‌ها و مضامین مرتبط با مسأله پژوهش که در مرحله کدگذاری باز احصاء گردید، هدف این مرحله برقراری رابطه بین مضامین تولید شده در مرحله کدگذاری باز است. این کار بر اساس یک الگو و سرمشق جامع و کلی موسوم به مدل پارادایمی انجام می‌شود در شکل (۱) ساختار شکل‌دهی مدل پارادایم در کدگذاری محوری ارائه گردیده است. در مدل پارادایمی یک مقوله به عنوان مقوله محوری انتخاب شده و سایر مقوله‌های شناسایی شده تحت عنوان شرایط علی، عوامل زمینهای، شرایط مداخلهگر، راهبردها و پیامدها دسته‌بندی می‌گردند. این دسته‌بندی کمک شایانی برای نظریه‌پردازی در مرحله کدگذاری انتخابی خواهد بود و به محقق کمک می‌نماید با نگاهی جامع‌تر قضایای حکمی را استخراج نماید.

شکل ۱. کدگذاری محوری مقوله‌ها مبتنی بر مدل پارادایمی (منبع: یافته‌های تحقیق)

گام سوم) کدگذاری انتخابی و صدور قضایای حکمی: هدف نظریه‌پردازی داده بنیاد، تولید نظریه است نه توصیف صرف پدیده. برای این که تحلیل‌ها به نظریه تبدیل شوند مفاهیم باید به طور منظم به یکدیگر ربط یابند. کدگذاری انتخابی مرحله اصلی نظریه‌پردازی است که بر اساس نتایج دو مرحله قبلی کدگذاری (که به‌عنوان مراحل مقدماتی و زمینه ساز برای تئوری پردازی، مقوله‌ها و روابط مقدماتی را به‌عنوان سازه‌ها و اصول اصلی تئوری در اختیار می‌گذارند) به تولید تئوری می‌پردازد. به این ترتیب که مقوله محوری را به شکلی نظام‌مند به دیگر مقوله‌ها ربط داده، آن روابط را در چارچوب یک روایت روشن کرده و مقوله‌هایی را که به بهبود و توسعه بیشتر نیاز دارند، اصلاح می‌کند.

در این مطالعه، تنگناها و چالش‌های جامعه شناختی مؤثر بر توسعه اقتصادی شرکت‌های کوچک و متوسط مورد بررسی و موشکافی قرار گرفت. در مطالعه این پدیده مقوله‌های نوینی به چشم خورد که بر اساس آن‌ها جداول کدگذاری باز تنظیم شد؛ سپس در مرحله کدگذاری محوری بر اساس مدل پارادایم و با محوریت مقوله «راهبردهای عدم رشد و توسعه» به عنوان یک مضمون اصلی، مقوله‌ها توسعه بیشتری پیدا کرده و بین آن‌ها و مقوله محوری روابطی ایجاد شد که نتایج آن در بخش قبلی ارائه گردید.

در ادامه پژوهشگر تلاش نموده است مبتنی بر روابط علی شناسایی شده در این مدل و همچنین روابط تبیین شده در مدل پارادایمی پژوهش که در شکل (۱) ارائه گردید به تبیین قضایای تئوریک پردازد. بطور کلی قضایای حکمی روابط کلی بین طبقه محوری و سایر طبقات را نشان می‌دهند، به شکلی که در نهایت به نتیجه و پیامد نهایی منجر خواهند شد. قضایا شامل روابط و ساختار مفهومی هستند که در تئوری مطرح بیان شده است. با بررسی روابط ارائه شده در مدل ساختاری

- پژوهش و همچنین مبتنی بر روابط علی مدل پارادایمی، پژوهشگر در این پژوهش به ۱۵ قضیه تئوریک حکمی دست یافت که به شرح زیر مطرح می‌شوند:
۱. شرایط تعاملی/هویتی (سبک رهبری و هویت محوری)، به عنوان شرایط علی تأثیرگذار بر ضعف سرمایه فرهنگی در شرکت‌های کوچک و متوسط می‌باشند.
 ۲. شرایط تعاملی/هویتی (سبک رهبری و هویت محوری)، به عنوان شرایط علی تأثیرگذار بر فقدان روحیه رقابت پذیری در شرکت‌های کوچک و متوسط می‌باشند.
 ۳. شرایط شکاف نسلی (شراکت غیر شفاف و سلسله مراتب صوری)، به عنوان شرایط علی تأثیرگذار بر ضعف سرمایه فرهنگی در شرکت‌های کوچک و متوسط می‌باشند.
 ۴. شرایط شکاف نسلی (شراکت غیر شفاف و سلسله مراتب صوری)، به عنوان شرایط علی تأثیرگذار بر فقدان روحیه رقابت پذیری در شرکت‌های کوچک و متوسط می‌باشند.
 ۵. ضعف سرمایه فرهنگی به عنوان بستری برای بر راهبردهای عدم رشد و توسعه در شرکت‌های کوچک و متوسط می‌باشند.
 ۶. فقدان روحیه رقابت پذیری به عنوان بستری برای راهبردهای عدم رشد و توسعه در شرکت‌های کوچک و متوسط می‌باشند.
 ۷. شرایط تعاملی/هویتی (سبک رهبری و هویت محوری) به عنوان به عنوان شرایط علی تأثیرگذار بر راهبردهای عدم رشد و توسعه در شرکت‌های کوچک و متوسط می‌باشند.
 ۸. شرایط شکاف نسلی (شراکت غیر شفاف و سلسله مراتب صوری) به عنوان به عنوان شرایط علی تأثیرگذار بر راهبردهای عدم رشد و توسعه در شرکت‌های کوچک و متوسط می‌باشند.
 ۹. راهبردهای عدم رشد و توسعه منتج به پیامدهای تداوم توسعه نیافتگی در شرکت‌های کوچک و متوسط می‌شود.
 ۱۰. راهبردهای عدم رشد و توسعه منتج به پیامدهای فروپاشی کسب و کار در شرکت‌های کوچک و متوسط می‌شود.
 ۱۱. پیامدهای تداوم توسعه نیافتگی منتج به پیامدهای فروپاشی کسب و کار در شرکت‌های کوچک و متوسط می‌شود.
 ۱۲. بسترهای عدم توسعه اقتصادی در رابطه بین شرایط تعاملی/هویتی (سبک رهبری و هویت محوری) و راهبردهای عدم رشد و توسعه در شرکت‌های کوچک و متوسط نقش میانجی‌گر ایفاء می‌نمایند.
 ۱۳. بسترهای عدم توسعه اقتصادی در رابطه بین شرایط شکاف نسلی (شراکت غیر شفاف و سلسله مراتب صوری) و راهبردهای عدم رشد و توسعه در شرکت‌های کوچک و متوسط نقش میانجی‌گر ایفاء می‌نمایند.
 ۱۴. عوامل زمینه‌ای (عدم تفکر توسعه صنایع کوچک و پایین بودن میزان سرمایه گذاری) در رابطه بین شرایط تعاملی/هویتی (سبک رهبری و هویت محوری) و راهبردهای عدم رشد و توسعه در شرکت‌های کوچک و متوسط نقش تعدیل‌گر ایفاء می‌نمایند.

قضیه ۱۵. عوامل زمینه‌ای (عدم تفکر توسعه صنایع کوچک و پایین بودن میزان سرمایه گذاری) در رابطه بین شرایط شکاف نسلی (شراکت غیر شفاف و سلسله مراتب صوری) و راهبردهای عدم رشد و توسعه در شرکت‌های کوچک و متوسط نقش تعدیل گر ایفاء می‌نمایند.

بحث و نتیجه گیری

نتایج مبتنی بر نظریه پردازي داده بنیاد نشان داد شرایط علی (شامل شرایط تعاملی/هویتي و شرایط شکاف نسلی)، مقوله محوری (فرآیند عدم توسعه و رشد اقتصادی)، بستر سازها (شامل ضعف سرمایه فرهنگی و فقدان روحیه رقابت پذیری)، عوامل زمینه‌ای (شامل عدم تفکر توسعه و پایین بودن میزان سرمایه گذاری)، راهبردها (شامل عدم مقصود محوری و عدم ارزش محوری) و پیامدها (شامل تداوم توسعه نیافتگی و فروپاشی کسب و کار) در مدل پارادایمی می‌باشد. نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش (Taromi, 2024) (Rostamian et al, 2023) (Muthuraman et al, 2021) (Pedraza, 2021) (Nazari et al, 2021) (Kushins et al, 2020) (Kawaguchi, 2019) (Bani Fatemeh et al, 2017)، همسو می‌باشد. (Nazari et al, 2021) نشان داد که مؤلفه‌های فرهنگی کسب و کار تأثیر مثبتی بر عملکرد تولیدی-تجاری واحدهای صنعتی دارد. همچنین یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که مؤلفه‌های فاصله از قدرت پایین، فردگرایی، اجتناب از عدم اطمینان پایین، جهت گیری بلندمدت و مردگرایی تأثیر مثبتی بر عملکرد تولیدی-تجاری واحدهای صنعتی دارد. (Kushins et al, 2020)، به استفاده از نظریه‌های جامعه شناختی را برای مشکل سازی پدیده کسب و کار خانوادگی و فراتر از دوگانگی در این زمینه توصیه کردند. برای شروع، تعریف خانواده را که به طور ضمنی در اکثر تحقیقات کسب و کار خانوادگی به عنوان یک خانواده دگرجسگرا و زناشویی تعریف شده است، با بحث در مورد راههای اجتماعی- حقوقی، اجتماعی- زیستی و نقش محور برای تعریف «خانواده» مشخص کردند. (Pedraza, 2021) بیان کردند که بنگاه‌های کوچک، کوچک و متوسط و نقش آن در توسعه اقتصادی یک کشور بدون شک، بنگاه‌های کوچک، کوچک و متوسط نقش محوری در توسعه اقتصادی بسیاری از کشورها دارند. آنها منع اصلی مهارت‌های کارآفرینی، نوآوری و اشتغال برای اکثر مشاغل در سراسر جهان هستند. بنگاه‌های کوچک و متوسط مشارکت کنندگان مهمی در ایجاد شغل و توسعه اقتصادی جهانی هستند و ۹۰ درصد از کسب و کارها و بیش از ۵۰ درصد اشتغال در سراسر جهان را تشکیل می‌دهند.

بنابراین نگاهی به سازگاری پیشینه‌های قبلی با یافته‌های این تحقیق می‌توان بیان کرد که اگرچه در تحقیقات پیشین به برخی از شرایط توسعه اقتصادی شرکت‌های کوچک و متوسط مانند وضع قوانین و تدوین دستورالعمل‌های مناسب، نوع نگرش، مسئولیت اجتماعی، فشار سازمانی و ... اشاره شده است، با این حال در کمتر پژوهشی به شکل جامع به دستبندی این شرایط و الزامات در چهار حوزه سبک رهبری، هویت محوری، شراکت غیر شفاف و سلسله مراتب صوری پرداخته شده است. همچنین در تحقیقات گذشته تنگناها و چالش‌های مؤثر بر توسعه اقتصادی شرکت‌های کوچک و متوسط کمتر مورد توجه بوده است. این موارد ضمن روشن نمودن نوآوری پژوهش انجام شده در قیاس با سایر مطالعات قبلی، جامعیت مدل ارائه شده را بخوبی تبیین می‌نماید.

مبتنی بر یافته‌های پژوهش، یکی از شرایط علی تأثیرگذار بر تنگناها و چالش‌های مؤثر بر توسعه اقتصادی شرکت‌های کوچک و متوسط از دیدگاه جامعه شناختی، شرایط تعاملی/هویتي می‌باشد. در جوامع جمع‌گرا به حفظ قدرت بهای

زیادی داده می شود و به همین دلیل به تفویض اختیارات و مشارکت دادن همکاران در تصمیم گیری ها تمایل نشان داده نمی شود. در این راستا به مدیران صنایع پیشنهاد می گردد؛ انواع مدیریت را با توجه به میزان اختیارات تفویض شده به همکاران زیردست روی یک مقیاس دو قطبی قرار دهند. این نوع بنگاه های اقتصادی چنانچه بخواهند توسعه پیدا کرده و در نسل ها ادامه داشته باشند باید اولاً با رعایت اصول سازمانی و سلسله مراتب مدیریتی موانع و مشکلات درون سازمانی را از نظر تحقق شایسته سالاری، ارجحیت تخصص، آموزش اعضا و... برطرف نمایند. سعی کنند تا با استفاده از مدیران متخصص غیر فامیل و با جدا کردن مالکیت از مدیریت زمینه های انتقال نسلی آسان تری را فراهم نمایند. یکی از محدودیتهای پژوهش، عدم تعمیم پذیری الگوهای ارائه شده در این پژوهش برای سایر صنایع است. در این راستا پیشنهاد می گردد در پژوهش های آتی مدل تنگناها و چالش های مؤثر بر توسعه اقتصادی برای سایر صنایع نیز طراحی گردد.

Reference

- Abdi, J., & Eslami, H. (2013), Recognizing the effective factors on improving communication and creating organizational empathy among employees of Ilam University of Medical Sciences, International Conference on Management of Challenges and Solutions, Shiraz, <https://civilica.com/doc/261236>. (In Persian)
- Azkiya, M., & Ghaffari, G. (2014). Sociology of Development, Tehran: Kayhan Publishing.. (In Persian)
- Bani Fatemeh, H., & Hamdi Talwar, S., & Nozari, H. (2017). A Sociological Study of the Challenges of Growth and Development of Family Enterprises in Iran (Case Study: Small and Medium Enterprises in Tehran). Economic Sociology and Development, 6(1)1-34 <https://civilica.com/doc/1228411>. (In Persian)
- Darini, V.M., & Aghajani Afrooz, A.A., & Taban, M., & Mohamadi Saleh, M. (2015). A modeling of internal effective factors over small and medium enterprises performance. Industrial Management Studies, 13(36), 61-94. (In Persian)
- Elahi Shirvan, A., Saeidi, H. and Elahi Shirvan, G. (2023). Comparison of RW and PW models in profit forecasting for small and medium companies. Journal of value creating in Business Management, 3(2), 62-79. doi: 10.22034/jvcbm.2023.397121.1092. (In Persian)
- Fawzi, Y. (2016). State Transformation and Economic Performance in the Islamic Republic of Iran. Contemporary Political Essays, 7(3), 27-58. SID. <https://sid.ir/paper/523006/fa>. (In Persian)
- Gruzina, Y., Firsova, I., & Strielkowski, W. (2021). Dynamics of human capital development in economic development cycles. Economies, 9(2), 67. DOI:10.3390/economies9020067
- Gholami, A., & Ahmadzadeh, K. (2021). The Real Concept of Economic Growth and Economic Development, Eighth International Conference on Management, World Trade, Economics, Finance and Social Sciences, <https://civilica.com/doc/1300861>. (In Persian)
- Kawaguchi, M. (2019). A sociological approach to management philosophy of Chinese family businesses in a transition period: The case of Ningbo Fotile Group. In Cultural Translation of Management Philosophy in Asian Companies (pp. 105-120). Springer, Singapore.
- Kraiczy, N. (2013), Innovations in Small and Medium-Sized Family Firms, Familienunternehmen und KMU, 7-34. DOI:10.1007/978-3-658-00063-9
- Kushins, E. R., & Behounek, E. (2020). Using sociological theory to problematize family business research. Journal of Family Business Strategy, 11(1), 100337. DOI: 10.1016/j.jfbs.2020.100337
- Martinez, M., & Aldrich, H. (2014). Sociological theories applied to family businesses. The Sage handbook of family business, 83-99. DOI:10.4135/9781446247556.n5
- Nazari Sheikahmad, A., & Soroush, F., & Azkiya, M. (2021). Sociological Analysis of the Business Cultural Components Impact on Manufacturing-Commercial Performance of Industrial Units (Ardabil Province). Journal of Economic & Developmental Sociology, 10(1), 99-129. doi: 10.22034/jeds.2021.42037.1463. (In Persian)

- Muthuraman, S. (2021). Economic Development through Small & Medium Enterprise – A Conceptual Framework. Conference: 3rd International Conference on Business, Management and Economics. DOI:10.33422/3rd.icbme.2020.03.24.
- Pedraza, J.M. (2021). The Micro, Small, and Medium-Sized Enterprises and Its Role in the Economic Development of a Country. *Business and Management Research* 10(1):33-44. DOI:10.5430/bmr.v10n1p33
- Rezaei R., & Safa, L. (2016). Factors affecting the development of small and medium-sized agricultural enterprises in Zanjan province. *Spatial Economics and Rural Development*. 5 (18):141-163 URL: <http://serd.khu.ac.ir/article-1-2678-fa.html>. (In Persian)
- Rostamian, M. H., & Salahmanesh, A., & Khodapanah, M., & Sadeghi Amroabadi, B. (2023). Investigating the Effects of Credits of Small and Medium Enterprises on Economic Growth and Employment (Dynamic Computable General Equilibrium Model-DCGE). *Economic Growth and Development Research*, 13(51), 28-13. doi: 10.30473/egdr.2022.65102.6568. (In Persian)
- Swedenborg, R. (2012), Self-interest and Social Structure: Issues in Economic Sociology, Tehran Lawh Feker. (In Persian)
- Shaghghi Shahri, V. (2018). Evaluation of Iranian 20-year Outlook's Economic Objectives in Five-year Development Plans. *Majlis and Rahbord*, 25(94), 209-238. SID. <https://sid.ir/paper/224809/fa>. (In Persian)
- Taremi, N., & Nikfal, Sh., & Najafi, N., & Mirtaheri, A. (2024). The Effect of Small and Medium Enterprises on Economic Development, 9th International Conference on Interdisciplinary Studies in Management and Engineering, Tehran, <https://civilica.com/doc/2037590>. (In Persian)
- Throsby, D. (2001). *Economics and culture*. Cambridge university press.
- Vahed Moghadam, H., & Kaykha, H.R. (2015). Investigating the role of small and medium-sized industries on economic development, International Conference on Management, Culture and Economic Development, Mashhad, <https://civilica.com/doc/427268>. (In Persian)
- Zirak M. (2009). Investigating the role of small industries in employment development through the expansion of industrial clusters (case study of Markazi province). *Economic Journal (Bimonthly Review of Economic Issues and Policies)*. 2009; 9 (95 and 96):53-80 URL: <http://ejip.ir/article-1-257-fa.html>. (In Persian)